

Kunnskapsdepartementet

Attn: Kunnskapsminister Oddmund Løkensgard Hoel

Dato: 10.05.2024

Innspill til stortingsmeldingen om forskningssystemet

I omstillingen av Norge har innovasjonsselskapene en sentral rolle. De utgjør en innovasjonsinfrastruktur som kobler sammen gründere, etablert næringsliv, forskning/akademia og kapital for å utvikle fremtidens næringsliv. FINs medlemmer jobber med å kommersialisere forskning, inkubasjon, kapital, testfasiliteter og klyngeutvikling.

FIN – Foreningen for innovasjonsselskaper i Norge takker for muligheten til å gi innspill til regjeringens stortingsmelding om forskningssystemet. Vi vil benytte denne muligheten til å belyse utfordringer og foreslå tiltak spesielt rettet inn mot den næringsrettede forskningen, og tiltak for å ta forskningsresultater raskere i bruk i næringsliv og offentlig sektor.

Klimaendringer, demografiendringer, det geopolitiske bildet og næringslivets behov for omstilling, betyr at vi må investere mer i ny verdiskaping og gode samfunnsløsninger. Kunnskap og teknologi er en forutsetning for omstilling og økt innovasjonskraft.

Abelias omstillingsbarometer for 2023, som måler Norges evne til omstilling sammenlignet med en rekke andre land, viser at Norge sakker akterut i det internasjonale omstillingskappløpet. Vi er også det landet i Norden som investerer minst i forskning som andel av BNP. Dersom vi skal lykkes med omstillingen, må forskningssystemet dekke samfunnets behov. Kunnskapen må tas i bruk i næringsliv og offentlig sektor, samtidig som vi legger til rette for et nytt, grønt og eksportrettet næringsliv. Forskningssystemet og innovasjonssystemet må sees som en helhet og systemet må være dimensjonert i tråd med politiske ambisjoner og sees i sammenheng med øvrige politikkområder.

Regjeringen lanserte en strategi for å øke næringslivets investeringer i FoU den 30. april. Målet med strategien er at tre prosent av Norges BNP skal gå til FoU. To av disse prosentene skal komme fra næringslivet. Viktigheten av sterke innovasjonsøkosystemer og innovasjonsinfrastruktur er viktig for økt samspill mellom forskning og næringsliv, og økt effekt av forskning. Derfor er det positivt at regjeringen i strategien vil styrke støtten til tidligfasekommerialisering i FORNY-programmet og katapult-ordningen. Vi savner derimot flere konkrete tiltak for å få fart på kapitalmarkedet i tidligfase, særlig forskningsbaserte spin offs har ofte en veldig lang vei til markedet. Strategien burde også ha omtalt inkubatorer, som kan sees på som et mellomledd mellom FORNY og katapult, og som er viktig for å skalere forskningsbaserte oppstartsbedrifter.

Område 1: Et gjennomgripende teknologiskifte må bygge løsninger for våre største samfunnsutfordringer

Ifølge rapporten «Are Nordic organisations ready for AI», har kun 15 prosent av virksomhetene en strategi for KI. Regjeringens KI-milliard er et skritt i riktig retning, men det er helt avgjørende at forskningen gir kunnskap om digitale teknologier og mulighetene det gir for innovasjon i næringslivet

og offentlig sektor. Forskningssystemet og virkemidler må spille sammen for styrke samarbeid mellom miljøer som er sterke på KI og disiplinene som har kunnskap om utfordringene KI skal løse.

KI kan blant annet bidra til å løse flere utfordringer i helsevesenet. Ny teknologi kan bidra innen både diagnostikk og forebygging og dermed sikre pasienter riktigere behandling. Det norske oppstartsselskapet DoMore Diagnostics er et godt eksempel på en idé som kommer fra forskningsmiljøet ved Radiumhospitalet, OUS og videre til start-up miljøet i Oslo Cancer Cluster Incubator.

Teknologien som er grunnlaget for DoMore Diagnostics, er basert på maskinlæring og bildegjenkjenning. Selskapet kobler teknologien til et stort medisinsk behov for bedre diagnostikk for kreftpasienter, og et behov for å persontilpasse kreftbehandlingen. I tillegg er det en stor kommersiell mulighet knyttet til KI-teknologi for diagnostikk. DoMore fikk nylig ca. 115 mill. kr. fra det europeiske innovasjonsrådet (EIC).

Område 2: En ny geopolitisk situasjon krever skarp prioritering og sivile- og militære samarbeidsløsninger

En ustabil geopolitisk situasjon skaper behov for nye løsninger og ny teknologi. Dette gjelder både innenfor militær sektor, i skjæringspunktet mellom militær og sivil sektor og innen en lang rekke sivile områder. Norge og Europa har erfart at vi ikke kun kan basere oss på globale forsyningskjeder. I EU er det nå f.eks et sterkt engasjement for å opprette helseberedskap på tvers av landegrensene. Her må vi koble oss på. Norge kan by på helsedata, biobanker, infrastruktur etc. som vil være attraktivt i EU-sammenheng.

I arbeidet med å styrke det norske totalforsvaret, bør vi i størst mulig grad utnytte allerede etablerte forskningsmiljø og infrastrukturer i sivil og militær sektor, og legge til rette for gode samarbeid mellom aktørene.

Den nye Langtidsplanen for forsvaret adresserer dette behovet, og peker spesielt på viktigheten av at SMB med potensial til å kunne levere teknologi og løsninger aktiveres mer systematisk og kraftfullt enn tidligere. Det finnes høyrelevant kompetanse og teknologi i næringslivet og de norske innovasjonsmiljøene som bør aktiveres i større grad inn mot behovene for økt samfunnssikkerhet og forbedret norsk og alliert sikkerhet og forsvar.

Område 3: Ta kunnskap raskere i bruk

For at kunnskapen skal tas raskere i bruk, trenger vi et sterkt og sammenhengende forsknings- og innovasjonssystem gjennom en hel verdikjede fra FoU til eksport. Innovasjonssystemet må rigges slik at vi lykkes med å gå oftere og raskere fra FoU til industriell produksjon og eksport. Vi forventer at dette belyses i stortingsmeldingen.

Norge har et unikt landsdekkende innovasjonssystem bestående av teknologioverføringskontorer (TTOer), inkubatorer, næringshager, testfasiliteter/katapulter og klynger. Disse aktørene bistår bedriftene med nettverk og kompetanse om forretningsutvikling, IP, kapitalinnhenting, salg og marked

i ulike faser av vekstreisen. Oppstartsbedrifter og SMB er i mange tilfeller helt avhengig av innovasjonsselskapene for å komme i gang med FoU-arbeid, innovasjonsprosesser og utviklingsaktiviteter for fremtiden.

Det er mange forskningsbaserte oppstartsbedrifter i landets inkubatorer som har fått bistand av en TTO i den tidligste utviklingsfasen. Inkubatorene har en viktig rolle i å henvise bedrifter til katapulter dersom det er nødvendig for å få løsningene raskere ut i markedet. Klyngene bistår blant annet bedriftene med å komme inn i internasjonale markeder. Ulike ordninger må ses i sammenheng slik at «hull» i verdi- og virkemiddelkjeden tettes og flaskehals fjernes.

Dersom Norge skal nå nasjonale mål for forskning og lykkes med å ta forskningsresultater raskere i bruk, må rammebetingelser og virkemidler dimensjoneres i tråd med ambisjonene. Ordningene må være forutsigbare og langsiktige. Et viktig tema for stortingsmeldingen bør være hvordan man kan få regionale, nasjonale og internasjonale virkemidler til å spille sammen på tvers av sektorer. Det vil blant annet være viktig for å få de store investeringene innen forskning til å kaste av seg og bidra til mer næringsrettet FoU.

Nedenfor følger konkrete forslag til tiltak.

Gi ansatte i akademia sterkere insentiver til å prioritere innovasjon

Flere evalueringer og utredninger har slått fast at Norge har et stort potensial for å få mer igjen for investerte forskningskroner i form av verdiskaping, arbeidsplasser og gode samfunnsløsninger. Et første skritt på veien, er at det må etableres sterkere insentiver for forskere til i større grad å prioritere innovasjon. Dette kan f.eks. gjøres gjennom ordninger som innovasjonstermin (som i forskningstermin).

Det viktig å gi unge forskere tid og anledning til å arbeide med, og å lære om hvordan man utvikler innovative ideer, enten på egen hånd eller i samarbeid med etablert næringsliv. Dette kan vanskelig la seg gjennomføre utelukkende innenfor et PhD- eller et Postdoc-engasjement, siden disse stillingene har krav om mer rene akademiske løp. Andre typer stillingskategorier, eller frikjøp bør vurderes innenfor akademia for å bygge både institusjonell og individuell kompetanse på innovasjon og kommersialisering fra forskning.

Utvikle utdanningsløp som styrker innovasjons- og forskningskompetansen i næringslivet

UH-institusjonene kan samarbeide med næringslivet om å utvikle utdanningsprogrammer som næringslivet har behov for. Slik kan vi få en arbeidsstyrke med økt kompetanse innen forskning og innovasjon.

Ca. halvparten av ferdige PhD-kandidater går til et arbeidssted utenfor akademia, men Norge har fortsatt en lavere andel PhD for ansatte i privat sektor enn land vi liker å sammenligne oss med. Det er viktig å forberede både masterstudenter og PhD-studenter til et liv utenfor akademia. Et godt virkemiddel kan være egne utvekslingsordninger av typen «industry internship» der studenter gis opphold i bedrifter uten at dette går på bekostning av deres øvrige studieløp. Nærings-PhD er også en viktig ordning for å bygge bro mellom akademia og næringsliv.

Styrk satsingen på kommersialisering fra forskning i FORNY-programmet

Norge har investert milliarder av kroner i forskning over flere tiår, men for liten andel av forskningen omsettes i nye bedrifter, arbeidsplasser og ny teknologi som gir eksisterende industri flere ben å stå på. Slik kunnskaps- og teknologioverføring er *langsiktige* prosesser, hvor relativt små investerte midler kaster mye av seg gjennom en hel virkemiddelkjede fra forskning og kommersialisering, til oppstart av bedrift, skalering og eksport.

TTOer ved universiteter, helseforetak og FoU-institusjoner utgjør en spesialisert ressurs som er satt opp for å identifisere og aktivt bistå med kommersialisering av kunnskapsbaserte innovasjoner fra forskningsmiljøene. De er spesialister på arbeid med evaluering av ideer, rettighets sikring og etablering av nye selskaper. I 2023 ble det opprettet en ny søknadsbasert ordning i Forskningsrådets FORNY-program for kommersialisering fra forskning. Målet var å få raskere kommersialisering av forskning. Den nye ordningen åpner opp for langt flere søkere enn tidligere, mens samlet bevilgningsnivå ikke har økt. Vi står nå i en situasjon hvor vi risikerer at det bygges ned spisskompetanse som det har tatt mange år å bygge opp, samtidig som det bygges opp nye «TTO-funksjoner» uten en bærekraftig offentlig finansiering til en slik infrastruktur på sikt.

FIN er bekymret for at den svake finansieringen av ordningen vil bremse aktivitetsnivået i FoU-institusjonene og TTO-miljøene og føre til mindre forskningsbasert innovasjon. Det er derfor avgjørende at ordningen styrkes slik at man kan bygge ut kapasitet samtidig som man utnytter allerede etablert infrastruktur.

FORNY-programmet finansieres i dag av Nærings- og fiskeridepartementet og Kunnskapsdepartementet, men kommersialisering fra forskning er relevant for langt flere departement. Kommersialiseringsaktiviteten bør derfor styrkes og de friske midlene kanaliseres gjennom en bredde av departement som har en interesse i økt kommersialisering på sine områder. Eksempelvis til Landbruks- og matdepartementet, Samferdselsdepartementet, Energidepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet. Instituttsektoren og helseforetakene benytter seg av TTO-tjenester, og derfor er fagdepartementene naturlige finansielle bidragsytere.

Forsterk FORREGION for å styrke forskningsbasert innovasjon i hele landet

Norsk næringsliv investerer for lite i FoU, relativt til andre nordiske land. Brandtzæg-utvalget utredet tiltak for å styrke distriktnæringslivet i NOU 2020:12. Det påpekes at nasjonale ordninger ikke er tilstrekkelig for å omstille og videreutvikle næringslivet i hele landet. Utvalget tok derfor til orde for å trappe opp den regionale innsatsen for å få næringslivet i distriktene til å bruke mer forskningsbasert kunnskap i egen utvikling, gjennom samarbeid med forskningsmiljøer.

Det eksisterer i dag en ordning, FORREGION – Forskningsbasert innovasjon i distriktene – som gir bedrifter med liten eller ingen erfaring med forskning støtte til små forprosjekter for å teste ut samarbeid med forskningsmiljøer. Dersom forprosjektet er vellykket, er neste trinn et hovedprosjekt med støtte fra Forskningsrådet. Her er det snakk om større summer, men mange bedrifter har imidlertid ikke behov for så store forskningsprosjekter for å løse sine FoU-utfordringer.

Vi foreslår en utvidelse og styrking av dagens FORREGION, FORREGION trinn 2 med 250 mill. kr. Grensene settes på prosjekter fra minimum 500 000 kr. (kvalifiseringsstøtte) og fra minimum 1 mill. kr. og oppover (hovedprosjekter). Innføring av en slik ordning vil bidra til å styrke distriktsnæringslivets tilgang på forskningsbasert kunnskap.

Styrk Sivas inkubasjonsprogram

Programmet består av 35 inkubatorer i alle landets fylker. Ca. 2 300 bedrifter, mange kommersialisert fra forskning, mottar i dag bistand fra inkubatorene til å utvikle og skalere sin virksomhet. Eksempler på tidligere inkubatorbedrifter som er kommersialisert fra forskning, er teknologiselskapet Kahoot og kreftvaksineselskapet Nykode Therapeutics.

En stor utfordring for bedriftene er mangel på relevant nettverk og kompetanse om å starte og utvikle bedrift. Ved å styrke Sivas inkubasjonsprogram, vil bedriftene i større grad få tilgang på kompetanse innen forretningsutvikling. Videre vil det styrke inkubatorenes samarbeid på tvers av regioner, slik at bedrifter over hele landet får tilgang på kritisk kompetanse og erfaringer fra spesialister innenfor sitt fagområde.

Styrke tilgangen på kapital

Investinor gjennomførte i 2023 en analyse som viser at Norge har et omfattende behov for mer kapital i de tidligste fasene av et selskaps utvikling, det vil si den kritiske oppstartsfasen og den første oppskalingsfasen. Dette rammer særlig unge gründerbedrifter som forsøker å kommersialisere forskningsresultater og har en lang utviklingstid og kommersialiseringsprosess.

I Norge er det svært få fond som støtter tidligfase-selskaper, og de som eksisterer, har en tendens til å bevege seg «mot høyre» i verdikjeden, dvs. mot mindre risiko og større lønnsomhet. Privat investorkapital er i all vesentlighet først tilgjengelig i markedsintroduksjonsfasen og i skaleringsfasen. I tidlig fase er det et stort udekket behov for offentlig finansiert risikokapital.

Risikokapitalordninger gjennom Investinor, Innovasjon Norge og andre aktører som bidrar til å bygge kompetansemiljø i Norge og sikre norsk eierskap bør styrkes. Tidligfase-fond bør innrettes for å støtte hele innovasjonsprosessen, fra idéutvikling til kommersialisering.

Økt tilgang på risikokapital i tidligfase vil sikre at flere gode gründerideer kommer ut av startblokkene. Det vil sikre en større bredde av vekstbedrifter og øke sannsynligheten for flere såkalte enhjørninger. Samtidig er det behov for bedre risikoavlastning gjennom oppstartslån, risikolån og garantiordninger uavhengig av fase.

Styrk norsk testinfrastruktur (Norsk katapult)

Det er etablert fem norske bransje-/fagspesifikke test- og piloteringsentre hvor aktører kan teste nye løsninger for å få disse raskere ut i markedet. Norsk katapult er svært viktig for at forskningsbaserte ideer skal treffe et behov i markedet, og mange inkubatorbedrifter tester sine løsninger her. Ordningen møter et tydelig behov i markedet. Bedriftene får tilgang til topp moderne utstyr, gevinst i form av redusert økonomisk risiko, økt kompetanse, samt mulighet til raskere markedsintroduksjon.

Likevel er det mange bedrifter som opplever at veien til et testsenter er lang. For å gjøre veien til testmuligheter kortere for bedrifter i hele landet, er det også opprettet en node-struktur med testfasiliteter i distriktene. Katapult-nodene er tett koblet sammen med de etablerte sentrene.

Satsingen på Norsk katapult bør styrkes for at flere bedrifter kan få sine løsninger raskere ut i markedet. Det bør være forsterket satsing på eksisterende sentre, til testfasiliteter i distriktene, og til etablering av nye sentre som ikke dekkes av eksisterende innen områder som f.eks. helse, energi og klima.

Styrk satsingen på klyngene

Klyngene våre utgjør en viktig infrastruktur om vi skal lykkes med å bli et foregangsland for nytt og nyskapende næringsliv. De er lokalisert over hele landet og bistår blant annet oppstartsbedrifter inn i internasjonale markeder. Eksempelvis er de viktige for utvikling av norsk helseindustri – fra forskning og helt til eksport. Nyvinninger innen helseindustrien er preget av lange og kompliserte, kostbare og sterkt regulerte utviklingsløp. Klyngene bistår med spesialistkompetanse, som er en forutsetning for å lykkes.

Vi er svært bekymret for konsekvensene av at klyngeprogrammet har blitt kuttet med ca. 50 mill. kr. de siste årene. Klyngefinansieringen er helt sentral og har en utløsende effekt for å få bedriftene til å forplikte seg til felles prosjekter og økt FoU-aktivitet. Programmet bør oppjusteres minimum tilbake til 2021-nivå.

I strategier som «Hele Norge eksporterer», «Grønt Industriløft» og «Veikart for helsenæringen», er klyngene tillagt en viktig rolle. Flere av klyngene som er helt sentrale for måloppnåelse, er utenfor klyngeprogrammet. Regjeringen må få på plass en plan for hvordan de modne klyngene kan sikres finansiering for å ha prosjekter som bidrar til å nå de nasjonale ambisjonene (dette dekkes ikke av «revidert klyngeprogram»).

Gjør det lettere å lykkes internasjonalt

Norske bedrifter og FoU-aktører må kunne delta i EU-prosjekter på like vilkår som europeiske aktører. Derfor er det avgjørende at det sikres nasjonal medfinansiering til EU-program som Digital Europe-programmet, NATO DIANA-programmet og ESA BIC Norway.

Skatteinsentiver som stimulerer til FoU-aktivitet

Skatteinsentiver er en god mekanisme for å få næringslivet til å utføre mer forskning, enten ved å innføre skattefordeler, som for eksempel reduserte skattesatser eller skattekreditter for selskaper som investerer i forskning og utvikling.

SkatteFUNN har vist seg å være en ordning som treffer bredden av næringslivet og bidrar til økt FoU-aktivitet. Det bør ses på hvordan virkemiddelet kan videreutvikles for ytterligere å bidra til at forskningsresultater tas i bruk.

Område 4: Oppdragsmarkedet og etterspørselsdrevet forskning

NIFU skal levere et kunnskapsgrunnlag i september og vi vil eventuelt komme med innspill når dette foreligger.

FIN forventer videre at meldingen belyser hvordan innovative offentlige anskaffelser i større grad kan stimulere til økt FoU-aktivitet i næringslivet, og at forskningsbaserte oppstartsbedrifter inkluderes.

Område 5: Behovet for tverrsektoriell samordning øker

De store samfunnsutfordringene som skal løses, krever samordning på tvers av departement, forvaltningsnivåer og sektorer. Det er nødvendig med en helhetlig politikk der politiske mål omsettes i reelle politiske prioriteringer. Koblingene mellom politiske mål og de faktiske forskningsprioriteringene er for svake i dag og bør forsterkes.

Det skjer viktig forskning av høy kvalitet utenfor akademia, eksempelvis innenfor helseforetakene våre. Å rigge et optimalt forskningssystem krever at vi anerkjenner og utnytter disse ressursene og sikrer bedre samarbeid og arbeidsdeling på tvers.

FIN mener det er viktig å se hele forsknings- og innovasjonssystemet i sammenheng. Det er viktig at politikken som utmeisles i ulike strategier og initiativ er helhetlig og langsiktig.

Del II: Andre tema som FIN mener bør behandles i stortingsmelding om forskningssystemet

Regjeringen lanserte nylig helsenæringen som en av eksportsatsingene. Dette er en forskningsintensiv næring der veien fra forskningsidé til kommersialiserbart produkt kan være svært lang, og hvor behovet for finansiell risikoavlastning og kommersialiseringskompetanse er høy. En satsing på dette området forutsetter et helhetlig forskningssystem tett koblet på innovasjonsøkosystemet.

Vi gjennomgår en grønn omstilling hvor energi er helt sentralt. Innen 2050 skal vi være et nullutslippssamfunn samtidig som vi skal ivareta og utvikle et bærekraftig velferdssamfunn. Her spiller forskning og innovasjon en vesentlig rolle i å få frem ny kunnskap og gode samfunnsløsninger.

Disse temaene bør være del av stortingsmeldingen.

Vi bistår gjerne i det videre arbeidet med stortingsmeldingen om forskningssystemet.

Vennlig hilsen,

Anne Cathrin Østebø (sign.)
styreleder FIN

Trine Ellingsen (sign.)
daglig leder FIN